

7. Філософський енциклопедичний словник [Текст] / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди; редкол.: В. І. Шинкарук (голова). – К.: Абрис, 2002. – 742 с.
8. Христофоров С. В. Опыт как педагогическая категория [Текст] / С. В. Христофоров // Вестник ОГУ. – 2005. № 7.
9. Gerstein, J. What's In and What's Out in Education / Jackie Gerstein // User Generated Education. – [electronic recourse]. – access: <https://usergeneratededucation.wordpress.com/2014/01/10/whats-in-and-whats-out-in-education/> (in English)
10. Value Rubrics // Association of American Colleges & Universities. A Voice And A Force For Liberal Education In The 21st Century. [electronic recourse]. – access: <https://www.aacu.org/value-rubrics> (in English)

MERZLIAKOVA OLENA

Institute of pedagogical education and adult education

THE CATEGORY OF EXPERIENCE IN POSTGRADUATE EDUCATION OF TEACHERS

The publication is an attempt of author to approve the category «experience» with other key categories of pedagogy: knowledge, learning and information. It is shown that the experience of «traditional education» can't overcome the challenges that Informative society confronts to teacher. The article presents the results of testing of VALUE RUBRICS for research of current trends of postgraduate teacher training. Secondary School' Teachers of Kyiv and Kharkiv (about 70 persons) took part in the testing. Respondents assessed in a 10-point measurement the level of each designated in the list of competencies and their components. Presence of the following qualities received the highest scores in teacher self-assessment: Personal and Social Responsibility (8,5), Perception of Cultural Diversity (8,2), Empathy (8,2), Connections to Experience (8,1). A list of qualities that have received minimum scores is also proposed: Embracing Contradictions (5,5), Taking Risks (5,9), Acquiring Competencies (6,0), Explanation of issues (6,3), Time-management (6,3), Facilitation (6,5). Teachers also assessed their needing for development professionally important qualities with the same list of competencies. The diagnosis contributed to teachers' self-reflection and problematisation in the space of traditional ideas about teaching activities. The first challenge facing teachers and the system of postgraduate education identified the need for critical reflection familiar accents of pedagogical action, awareness and alteration of established pedagogical strategies. The conducted survey has provided some guidance for the most relevant areas of the training: creative thinking, critical thinking, information literacy and management competence of teachers. The least relevant in the opinion of teachers are trends relating to global learning, existing skills and lifelong learning. As a conclusion, the author actualizes the importance of the teacher's achievement of a new experience in pedagogical activity.

Keywords: *postgraduate pedagogical education, competence, experience, pedagogical experience.*

МЕРЗЛЯКОВА ЕЛЕНА

Институт педагогического образования и образования взрослых

КАТЕГОРИЯ ОПЫТА В ПОСЛЕДИПЛОМНОМ ОБРАЗОВАНИИ УЧИТЕЛЕЙ

Публикация является попыткой согласования категории «опыт» с другими ключевыми категориями педагогики – знание, обучение, информация. Показано, что опыт «традиционного образования» не может преодолеть те вызовы, которые ставит перед учителем информатизированное общество. Автор знакомит с результатами апробации перечня VALUE для изучения актуальных направлений последипломного обучения учителей. Поднята проблема достижения учителем нового опыта педагогической деятельности.

Ключевые слова: *последипломное педагогическое образование, компетентности, опыт, педагогический опыт.*

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Мерзлякова Олена Леонідівна – кандидат психологічних наук, докторант Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України м. Києва. Відділ змісту і технологій навчання дорослих.

Наукові інтереси: інформаційна грамотність, критичне мислення, дистанційна та змішана форми навчання.

УДК 37.04-053: 331.548

Пономарьова Наталія

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ПЕРІОДИЗАЦІЇ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ ЗІ ШКОЛЯРАМИ

У статті висвітлюється проблема виокремлення етапів профорієнтаційної роботи з учнями в школі на основі розуміння специфіки професійного самовизначення як складного і динамічного процесу та визначення його особливостей у різні періоди життя дитини. Етапи вікового розвитку дітей розглянуто з урахуванням педагогічної періодизації, яка емпірично пов'язана з розвитком системи освіти. У статті охарактеризовано психолого-педагогічні підходи до періодизації професійного самовизначення дітей. До основних етапів профорієнтаційної роботи зі школярами віднесено: початковий (пропедевтичний), пошуковий (ознайомлювальний), базовий (визначальний), коригувальний (точнювальний). Названі етапи співвідносяться з етапами вікового розвитку дітей і процесом їх професійного самовизначення. У статті розкрито зміст, форми та очікувані результати проведення профорієнтаційної роботи на кожному з етапів.

Ключові слова: *професійне самовизначення, етапи професійного самовизначення, етапи профорієнтаційної роботи, початковий етап, пошуковий етап, базовий етап, коригувальний етап.*

Постановка проблеми. Реалії сьогодення засвідчують низьку підготовленість випускників загальноосвітніх шкіл до успішної професійної самореалізації в умовах сучасного світу. Тому створення

умов для підготовки учнів до життєвого і професійного самовизначення, формування в них готовності до свідомого вибору професії та оволодіння нею визначено як одне із головних завдань нової української школи. Учені наголошують, що провідними принципами, які забезпечують ефективність профорієнтаційної роботи в школі, є принцип систематичності і наступності (профорієнтаційна робота має проводитися з учнями протягом усього шкільного навчання та за умови обов'язкової спадкоємності цієї роботи з класу в клас) та принцип вікової відповідності (співвідношення мети, змісту, форм і методів профорієнтаційної роботи із віковими особливостями та індивідуальними можливостями учнів) [1; 3; 10].

Аналіз актуальних досліджень. У наукових дослідженнях І. Ареф'єва, В. Афанасьєва, В. Витязєва, Є. Вольського, Г. Галкіте, В. Зінченко, С. Золотухіної, В. Симоненка, Є. Клімова, Л. Кондратьєвої, Є. Павлютенкова, Л. Тименко, Д. Сметаніна, Б. Ханжарової, М. Ховрича, С. Чистякової, І. Чорної, П. Шавира, Н. Шадієва, Г. Шліхти, Б. Федоришина та інших розглянуто різні аспекти проведення вчителями профорієнтаційної роботи з учнями, створено теоретико-методологічне підґрунтя для ефективної реалізації в сучасній школі розроблених авторами методичних рекомендацій. Теоретичні передумови розробки проблеми періодизації профорієнтаційної роботи зі школярами вивчалися у дослідженнях таких вчених, як Б. Ананьєв, Г. Балл, І. Бех, М. Боришевський, І. Зязюн, Є. Клімов, Г. Костюк, Н. Ничкало, П. Перепелиця, В. Семиченко, О. Скрипченко та інших. Разом з цим, практична реалізація зазначених принципів професійної орієнтації загальмовується низкою об'єктивних чинників соціального та методичного характеру. На цей час невирішеними залишаються питання оновлення зазначених принципів, їх переосмислення і вироблення на цій основі нових підходів до розбудови новітньої системи профорієнтаційної роботи в школі.

Мета статті: проаналізувати сучасні підходи до проблеми періодизації профорієнтаційної роботи в школі та визначити зміст її етапів.

Методи дослідження: теоретичний аналіз науково-методичної літератури; метод структурно-системного аналізу, узагальнення, класифікація, аналогія, прогнозування, планування на підставі висновків.

Виклад основного матеріалу. Виокремлення етапів профорієнтаційної роботи в школі спирається на розуміння специфіки професійного самовизначення як складного і динамічного процесу та визначення його особливостей у різні періоди життя дитини.

Зазначимо, що існує чимало різних підходів фізіологів, психологів і педагогів до періодизації розвитку дитини. Найпоширенішими є періодизації, які ґрунтуються на виділенні вікових особливостей дітей – характерних для певного періоду їх життя анатомо-фізіологічних і психічних якостей. Отже вік дитини тут розглядається не як прожитий нею інтервал часу, а як певний якісно особливий ступінь розвитку із відносно гнучкими часовими межами [2].

За педагогічною періодизацією, що враховує як стадії фізичного і психологічного розвитку, так і умови, в яких здійснюється навчання та виховання дітей, виділяють вік немовляти (1-ий рік життя); переддошкільний вік (1-3 р.); дошкільний вік (молодший дошкільний вік (3-4 р.), середній дошкільний вік (4-5 р.), старший дошкільний вік (5-6 р.)); молодший шкільний вік (6-10 р.); середній шкільний вік (10-15 р.); старший шкільний вік (15-18 р.) [5]. Водночас, деякі дослідники пропонують таку структуру періоду шкільного віку: молодше шкільне дитинство (6-10 (11) р.); молодший підлітковий вік (10 (11) - 13 р.), старший підлітковий вік (13-15 р.), старший шкільний вік (рання юність) (15-18 р.) [2].

Зазначений підхід збігається із поглядами Б. Т. Лихачова [2], який вказує на важливі особливості розвитку дітей у виокремлені періоди:

- 6-8 р. (дитинство) – у цей період завершується початкове визрівання фізіологічних і психологічних структур головного мозку, здійснюється подальше накопичення фізичних, нервово-фізіологічних та інтелектуальних сил, які забезпечують готовність до повноцінної систематичної навчальної праці;
- 8-11 р. (передпідлітковий період) – час зрілого дитинства, накопичення фізичних і духовних сил для переходу до отроцтва;
- 11-14 р. (отроцтво, підлітковий вік) – новий якісний етап у становленні дитини, характерними рисами якого є статеве дозрівання, період свідомого прояву індивідуальності;
- 14-18 р. (юнацький вік) – період завершення фізичного й психічного дозрівання, соціальної готовності до суспільно корисної продуктивної праці.

Отже, педагогічна періодизація, яка емпірично пов'язана з розвитком школи і дошкільних закладів, в межах середнього шкільного віку може бути уточнена як така, що складається з передпідліткового та підліткового віку.

Наш підхід збігається із сучасними психолого-педагогічними поглядами на періодизацію процесу професійного самовизначення підростаючої дитини.

Наприклад, за моделлю професійного розвитку Д. Сьюпера, до 15 років в дитини триває стадія пробудження і розвитку майбутньої Я-концепції професіонала. Ця стадія включає такі фази: фантазії (4-10 р., програвання професійних ролей), інтересів (11-12 р., формування професійно значущих переваг), здібностей (13-15 р., апробація індивідуальних можливостей, поява знань щодо професійних вимог і професійного життя) [11].

У своїх дослідженнях Є. О. Клімов виділяє конкретні етапи щодо професійного самовизначення людини: передпрофесійного розвитку, розвитку у період вибору професії, розвитку в період професійної підготовки і подальшого становлення професіонала. Передпрофесійний розвиток включає стадії раннього дитинства (від народження до 3-х р.), гри (3-6 р.), оволодіння навчальною діяльністю (6-8 р. – 11-12 р.). Оволодіння навчальною діяльністю співпадає з молодшим шкільним віком і включає: початкове ознайомлення дитини зі змістом різних сфер життєдіяльності людини, прояв у неї первинних інтересів до праці, моделювання трудової діяльності під час. Етап передпрофесійного розвитку формує особистість дитини як таку, що є суб'єктом майбутньої трудової діяльності, збуджує інтерес до різних проявів діяльності людини, розвиває первинні трудові орієнтації, мотиваційно-потребнісну, когнітивну, емоційно-вольову й інші сфери особистості. На середній і старшій шкільній вік (11-12 – 14-18 р.) припадає етап розвитку в період вибору професії – стадія оптимізації (підготовка до життя і професійної діяльності). У цей час відбувається оволодіння системою соціально значущих ціннісних уявлень про життя і професійний шлях, засвоєння системи стосунків з товаришами й дорослими, активний самоаналіз, опанування відносин у світі дорослих, формування інформаційних основ моральної, соціальної і професійної спрямованості, самооцінка власної професійної придатності на основі аналізу своїх можливостей і ступеня розвитку професійно важливих якостей, активні спроби самовдосконалення, самовиховання, самоосвіти, самоорганізації.

З точки зору психології розвитку особистості, вченими пропонуються такі етапи професійного самовизначення: дитяча гра (виконання дитиною професійних ролей і «програвання» нею окремих елементів пов'язаної з цими ролями поведінки), підліткова фантазія (підліток бачить себе представником тієї чи іншої професії), попередній вибір професії (різні види діяльності оцінюються за інтересами, здібностями, цінностями тощо (вибір рівня кваліфікації, обсягу і тривалості професійної підготовки, спеціальності).

Таким чином, профорієнтаційна робота з учнями має здійснюватися на всіх етапах шкільного навчання, які водночас є етапами професійного самовизначення дитини шкільного віку:

- підготовчий етап (I-IV класи), який включає розвиток інтересу до професій батьків, до масових професій; формування любові й сумлінного ставлення до праці. Слід зауважити, що в цьому віці у школярів ще немає підстав для здійснення серйозного професійного вибору, а виражені інтереси і нахили часто відсутні та легко змінюються;

- пошуково-зондувальний етап (V-VII класи), який передбачає формування професійної спрямованості дитини, первинне усвідомлення нею власних інтересів, пов'язаних із вибором професії. У цей період в учнів можуть мати місце раптові зміни інтересів, що викликано істотним підйомом пізнавальної активності. Однак, в цьому віці можуть виникнути інтереси, які в подальшому стануть вирішальними у виборі професійної діяльності;

- етап формування професійної свідомості (VIII-IX класи), що включає формування особистісного сенсу вибору професії, усвідомлення власних можливостей, здібностей і цінностей, уміння співвідносити суспільні цілі вибору сфери діяльності із своїми цінностями та ідеалами. На цьому етапі учень має реально сформулювати для себе завдання обрати майбутній вид трудової діяльності з урахуванням власних психофізіологічних можливостей. На етапі формування професійної свідомості враховується можливість продовження освіти у закладах як загальної середньої, так і професійно-технічної освіти;

- етап уточнення соціально-професійного статусу (X-XI (XII) класи), що передбачає набуття знань і вироблення вмій у визначеній сфері трудової діяльності. На цьому етапі старшокласники, які обрали профіль навчання чи опанували професію, уточнюють відповідність своїх професійно важливих якостей і стану здоров'я вимогам професійної діяльності [6].

Зазначене дає підстави виділити такі основні етапи профорієнтаційної роботи зі школярами: початковий (пропедевтичний), пошуковий (ознайомлювальний), базовий (визначальний), коригувальний (уточнювальний). Зокрема, у табл. 1 наведено етапи профорієнтаційної роботи зі школярами.

Таблиця 1

Співвідношення вікових етапів розвитку школяра, етапів його професійного самовизначення та етапів профорієнтаційної роботи в школі

Вікові етапи розвитку школяра		Етапи професійного самовизначення дитини шкільного віку	Етапи профорієнтаційної роботи зі школярами
6-10 р.	шкільне дитинство	підготовчий	початковий (пропедевтичний)
10-13 р.	передпідлітковий вік	пошуковий	пошуковий (ознайомлювальний)
13-15 р.	підлітковий вік	формування професійної свідомості	базовий (визначальний)
15-18 р.	юнацький вік	уточнюючий	коригувальний (уточнюючий)

На основі аналізу та узагальнення результатів психолого-педагогічних досліджень [7; 8; 9 та ін.] ми пропонуємо такий зміст кожного з етапів профорієнтаційної роботи зі школярами:

Початковий (пропедевтичний) етап включає вік 6-10 р. (початкова школа, 1-4 класи) і за змістом має переважно професійно-просвітницький характер. На цьому етапі передбачається: ознайомлення дитини з окремими професіями; формування в неї дитини поваги до людей праці, емоційно забарвленого позитивного ставлення до різних видів трудової діяльності; формування у школяра інтересу до самопізнання; діагностика задатків дитини; створення умов для розвитку здібностей школярів; проведення консультацій з батьками відносно розвитку їх дітей; формування початкових загальнотрудових умінь і навичок; формування в школяра здатності до взаємодії з іншими в процесі діяльності; виховання загальної культури праці школяра шляхом залучення до посильних видів діяльності.

Основними формами профорієнтаційної роботи на початковому етапі є масові екскурсії, бесіди, ранки та свята, усні журнали, зустрічі з представниками професій, участь у проектах. Результатом профорієнтаційної роботи на початковому етапі має бути сформоване в школяра позитивне ставлення до трудової та професійної діяльності, розуміння її ролі в житті людини і суспільства; формування в дитини уявлення про світ професій, сумлінного ставлення до праці тощо.

Пошуковий (орієнтуючий) етап охоплює дітей віком 10-13 р. (основна школа, 5-7 класи) і передбачає професійне виховання та інформування. До завдань цього етапу доцільно віднести: формування ціннісних орієнтацій школярів; формування в учнів мотивації самопізнання; формування установки на власну активність у професійному самовизначенні та оволодінні професійною діяльністю; систематичне ознайомлення школярів з масовими професіями; формування в учнів умінь самооцінки і самоаналізу з метою усвідомлення власної професійної спрямованості; консультування школярів відносно їх участі у різних формах позакласної та позашкільної роботи (гуртки, факультативи, секції тощо); створення умов для професійної проби і розвитку здібностей у трудовій (наближеній до професійної) діяльності; формування в школярів загальнотрудових знань, умінь і навичок.

На цьому етапі доцільно використовувати активні групові форми профорієнтаційної роботи (ділові ігри, ігри-занурення, ігри-подорожі тощо). Результатом профорієнтаційної роботи на орієнтувальному етапі має бути розуміння дитиною значущості проблеми професійного самовизначення, усвідомлення нею своїх інтересів, здібностей, суспільних цінностей, пов'язаних з вибором професії та свого місця в суспільстві.

Базовий (визначальний) етап охоплює дітей віком 13-15 р. (основна школа, 8-9 класи) і вимагає, окрім професійного виховання та інформації, запровадження заходів з професійної діагностики та консультування. На цьому етапі відбувається: вивчення школярами наукових основ вибору професії (класифікаційні ознаки, вимоги професії до людини, спорідненість за психологічними ознаками, правила вибору професії тощо); оволодіння методиками самопізнання, самооцінки, розвитку індивідуальних якостей; формування вмінь зіставляти вимоги професій з власними можливостями і потребами ринку праці; створення умов для професійної проби в різних видах професійної (чи наближеної до професійної) діяльності; консультування відносно вибору професії та навчального закладу.

Окрім групових форм, на цьому етапі доцільно активізувати профорієнтаційні діагностичні форми роботи, проводити уроки, виховні години, залучати учнів до участі у профорієнтаційних дослідницьких проектах. У цей період необхідними є професійні консультації з учнями та їх батьками. За результатами цього етапу формуються уявлення про професійні навички, професійне зростання, майстерність, вивчаються правила вибору професії, формуються вмінь оцінювати свої можливості відповідно до вимог професії, відбувається первинний вибір галузі подальшої професійної самореалізації. Виявлення у школярів стійких інтересів і здібностей стає основою вибору ними профілю навчання у старшій школі.

Коригувальний (уточнюючий) етап охоплює учнів 15-18 років (старша школа, 10-11 (12) класи). Основним його змістом є надання профорієнтаційних консультацій старшокласникам. Цей етап передбачає: розвиток в учнів стійких професійних інтересів до попередньо обраної ними галузі професійної самореалізації; поглиблену профорієнтаційну діагностику з подальшим консультуванням щодо питань професійного самовизначення; надання допомоги в оцінюванні й коригуванні професійних планів; навчання учнів основ самопідготовки до обраної професії; формування в школярів професійно значущих якостей за обраним видом діяльності, знайомство зі способами досягнення результатів у професійній діяльності.

У цей період необхідними та ефективними є лекції, консультації, бесіди, діагностичні види профорієнтаційної роботи, заохочення учнів до заходів з профорієнтації, які проводяться у вищих навчальних закладах. Оскільки найбільший профорієнтаційний вплив на професійне самовизначення старшокласників мають ті предмети, які вивчаються на поглибленому рівні, то постає потреба надання процесу навчання вираженої профорієнтаційної спрямованості. У цей період важливого значення набувають індивідуальні форми профорієнтаційної роботи і позакласна робота з учнями. За підсумками етапу має бути сформована стійка професійна спрямованість, що включає в себе професійні наміри, чітко визначені професійні перспективи; психологічна готовність до набуття професії та подальшої професійної діяльності в умовах сучасного ринку праці.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Профорієнтаційна робота – один з головних напрямів навчально-виховної роботи в загальноосвітній школі, який спрямований на активізацію

професійного самовизначення учнів, їх підготовку до свідомого вибору професії та визначення свого місця у суспільстві. Водночас, забезпечення впровадження принципів систематичності, наступності та вікової відповідності у процесі профорієнтаційної роботи вимагає оновлення часових меж та змісту її основних етапів у школі, до яких можна віднести початковий (пропедевтичний), пошуковий (орієнтуючий), базовий (визначальний), коригувальний (уточнюючий).

Результати проведеного аналізу психолого-педагогічних джерел дають підстави зробити висновок про те, що на початковому етапі у школярів необхідно виховувати відповідальне ставлення та повагу до праці, розуміння її ролі в житті людини й суспільства, формувати мотивацію вибору професії, зацікавлювати їх світом професій. У період пошуку (ознайомлювальний етап) молодшим підліткам важливо зрозуміти свої інтереси, схильності й загальні цінності, пов'язані з вибором професії, поглибити уявлення про розмаїття професій. На базовому етапі необхідно розвивати в школярів уявлення про професії та зміст професійної діяльності, ознайомити їх із правилами вибору професії, надавати допомогу щодо вибору відповідного навчального закладу. На коригувальному (уточнюючому) етапі у старшокласників слід формувати готовність до остаточного вибору професії, планування перспектив отримання подальшої освіти, розвивати здібності до вибраного виду професійної діяльності в умовах сучасного ринку праці. Надання вчителями системної, послідовної та відповідної віку допомоги учням в їх професійному самовизначенні протягом усього шкільного життя є запорукою успішного вирішення ними складного завдання подальшої професійної самореалізації.

Перспективи подальших досліджень ми пов'язуємо з розробкою методичних рекомендацій профорієнтаційного спрямування для учнів і вчителів загальноосвітніх навчальних закладів.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Гончарова Н. О. Основи професійної орієнтації [Текст]: навч. посіб. / Н. О. Гончарова // За ред. В. Ф. Моргу. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. – 168 с.
2. Зайченко І. В. Педагогіка [Текст]: навч. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закл. / І. В. Зайченко. – [2-е вид.]. – К.: Освіта України, КНТ, 2008. – 528 с.
3. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа) // Початкова школа. – 2002. – № 2. – С. 3–5.
4. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения [Текст] / Е. А. Климов. – Ростов-н/Д, 1996. – 512 с.
5. Подласый И. П. Педагогика. Новый курс [Текст]: учеб. для студ. пед. вузов: В 2 кн.: Кн.1. / И. П. Подласый. – М., 2005. – 576 с.
6. Професійна діагностика [Текст] / Упорядник Т. Гончаренко. – К.: Ред. загальнопед. газ., 2004. – 120 с.
7. Система профорієнтаційної роботи в школі [Текст] / За ред. Сметаніна Д. А. та ін. – К.: Либідь, 2001. – 160 с.
8. Скворцова Л. В. Організація профорієнтаційної роботи у школі. [Електронний ресурс] / Людмила Василівна Скворцова. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.osvita-verh.dp.ua/files/2015/Skvorcova.pdf>.
9. Уруський В. Професійна орієнтація учнівської молоді / В. Уруський // Директор школи, 2010. – № 38. – С. 3-44.
10. Чорна І. М. Основні принципи організації профорієнтаційної роботи в школі. [Електронний ресурс] / І. М. Чорна // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 12: Психологічні науки, 2014. – Вип. 45. – С. 219. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_012_2014_45_35.
11. Фонарев А. Р. Психологические особенности личностного становления профессионала: [монография] / А. Р. Фонарев. – М.: Изд-во МПСИ; Воронеж: НПО «МОДЭК», 2005. – 560 с.

PONOMAROVA NATALIYA

H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University

MODERN APPROACHES TO PERIODIZATION OF THE WORK FOR PUPILS' PROFESSIONAL ORIENTATION

The actuality of article is due to determination as one of the main tasks of the new Ukrainian school the problem of creating the conditions to prepare pupils to their professional and life self-determination, formation of their readiness for the conscious choice of future professions. Is unresolved problems of contemporary rethinking of these principles and creation based on them new approaches to the development of the continuous system of professional orientation work at school. Separation the stages of professional orientation work in schools is based on the understanding of professional self-determination as a complex and dynamic process and to determine its features in different periods of children life. It should be done based on the correlation of their periodization of child age development and the process of professional self-determination of school children. In article is described the following main stages of professional orientation work with pupils: the initial (propaedeutic) stage, the search (familiarization) stage, the base (determining) stage, the correction (the elaboration) stage. At the initial stage is need to educate children to the responsible attitude and respect for the work, to understanding the role of work in human life and in society, build the base of motivation to choosing a profession, to encourage their interest to the world of professions. During the search stage for the young adults is important to understand their interests, inclinations and common values associated with the choice of profession, is need to deepen their understanding of the diversity of professions. At a basic stage is need to assist pupils in the development of understanding of world of professions and of the content of professional activity, is important to familiarize pupils with the rules of choice of profession, to assist them in choosing the approximate direction of further learning. At the correction stage pupils should be ready to make the final choice of profession, must planning prospects for further education, and must develop skills they need for professional careers in modern labor market. So, implementation of the key principles of professional orientation work at school (the principle of regularity and continuity, the principle of compliance to age of pupils) ensure its effectiveness.

Keywords: *professional self-determination, stages of professional self-determination, stages of work for professional orientation, the initial stage, the search stage, the base stage, a correction stage.*

ПОНОМАРЄВА НАТАЛЬЯ

Харьковский национальный педагогический университет имени Г.С. Сковороды

**СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К ПЕРИОДИЗАЦИИ
ПРОФИОРИЕНТАЦИОННОЙ РАБОТЫ СО ШКОЛЬНИКАМИ**

В статье раскрыты особенности выделения этапов профориентационной работы с учащимися в школе. Предложенная периодизация соотносена с этапами возрастного развития детей и процессом их профессионального самоопределения. Описано содержание, формы и ожидаемые результаты проведения профориентационной работы в школе на каждом из этапов.

Ключевые слова: профессиональное самоопределение, этапы профессионального самоопределения, этапы профориентационной работы, начальный этап, поисковый этап, базовый этап, корректирующий этап.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Пономарьова Наталія Олександрівна – докторант кафедри початкової, дошкільної та професійної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри інформатики.

Коло наукових інтересів: підготовка майбутніх учителів інформатики, методика викладання інформатики у загальноосвітній школі, впровадження новітніх технологій навчання, професійна орієнтація випускників шкіл.

УДК 378.17

Пуляк Ольга

Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка

**ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ДО ПРОГНОЗУВАННЯ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ**

У статті висвітлено важливу роль курсу цивільного захисту у підготовці майбутніх учителів до прогнозування загрози надзвичайних ситуацій. Наведені статистичні дані щодо виникнення надзвичайних ситуацій в Україні у 2016 році. Наголошено, що у сучасних умовах виникла необхідність підготовки вчителів здатних прогнозувати та представляти можливу обстановку, яка може скластися на об'єкті та в регіоні внаслідок надзвичайної ситуації та способи ліквідації їх наслідків. Для студентів Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка були розроблені та запроваджені та навчальний процес розрахунково-графічні роботи, що дало змогу сформувати та узагальнити не лише теоретичні знання, а й набуті практичних умінь і навичок проведення безпосередніх розрахунків, які сприяли прогнозуванню надзвичайних ситуацій та прийняттю адекватних управлінських рішень.

Ключові слова: надзвичайна ситуація, прогнозування, загроза, цивільний захист, розрахунково-графічна робота, радіаційна обстановка, хімічна обстановка.

Постановка проблеми. Складна ситуація в Україні призвела до підвищення рівня загроз соціального, техногенного та воєнного характеру а також до підвищення соціальної напруги у суспільстві. Так, упродовж 2016 року в Україні зареєстровано 149 надзвичайних ситуацій, які відповідно до Національного класифікатора «Класифікатор надзвичайних ситуацій» ДК 019:2010 розподілилися на: техногенного характеру – 56; природного характеру – 89; соціального характеру – 4. Внаслідок цих надзвичайних ситуацій загинуло 183 особи (з них 37 дітей) та постраждали 1856 осіб (з них 861 дитина).

За масштабами надзвичайні ситуації, що виникли у 2016 році, розподілилися на: державного рівня – 1; регіонального рівня – 9; місцевого рівня – 64; об'єктового рівня – 75 [2].

Нажаль, у такі надзвичайні ситуації може потрапити і учнівський колектив як під час навчального процесу, так і у позаурочний час. Досить часто керівники та персонал навчальних закладів бувають не готові оперативно прийняти рішення щодо дій в умовах загрози надзвичайних ситуацій.

Аналіз актуальних досліджень. Питанням підготовки студентів до прогнозування та діям в умовах загроз надзвичайних ситуацій присвячено праці багатьох науковців, які досліджують цю проблематику. Результати досліджень представлені у наукових публікаціях В. О. Михайлюка, Б. Д. Халмурадова, В. М. Заплатинського, В. В. Бегуна, М. А. Кулакова та ін.

Мета статті – показати важливу роль курсу цивільного захисту, а зокрема і розрахунково-графічних робіт у підготовці майбутніх учителів до прогнозування загрози надзвичайних ситуацій.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети були використані такі методи: теоретичні аналіз наукової літератури для порівняння різних поглядів на досліджувану проблему; емпіричні – опитування, спостереження, бесіда; математичні – кількісний і якісний аналіз прогнозування наслідків надзвичайних ситуацій; статистичний – аналіз статистичних даних.

Виклад основного матеріалу. В умовах стрімких змін у сучасному суспільстві майбутні фахівці мають володіти новими технологіями та бути здатними мобілізувати свій особистісний потенціал для самостійного вирішення нових професійних задач щодо прогнозування та дій в умовах загрози надзвичайних ситуацій. Суспільстві вимагає необхідність модернізації існуючої системи вищої педагогічної освіти, та має сформувати такі нові якості майбутніх фахівців, як професійна мобільність, конструктивність, креативність тощо. Згідно із наказом МОН «Про затвердження Положення про функціональну підсистему навчання дітей дошкільного віку, учнів та студентів діям у надзвичайних